

Список використаних джерел

1. Гендрихівська А. За ідеологічну витриманість роботи дошкільних установ // За комуністичне виховання дошкільників. – 1932. – № 7. – С. 18–29.
2. Дошкільне виховання. Матеріали до poradnika. Допоміжна книга для робітників соціального виховання, студентів педагогічних вузів та батьків. – Харків : ДВУ, 1928. – 123 с.
3. Літвінов С. Антирелігійне виховання дошкільнят // За комуністичне виховання дошкільників. – 1931. – № 1–2. – С. 17–22.
4. Миронов М. Що таке Чуковщина // За комуністичне виховання дошкільників. – 1931. – №. 1–2. – С. 14–20.
5. Яновская Э. Детский сад в свете пролетарской идеологии // Путь просвещения. – 1923. – № 9–10. – С. 1–26.
6. Яновська Є., Панченко С., Рабинович Х. Дошкільне виховання. – Харків : Рад. школа, 1934. – 217 с.

Н.А. Кобилко, канд. філол. наук, ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

Н.О. Кобилко, учитель вищої категорії, звання «старший вчитель» (*Вищевеселівська філія Заводської ЗОШ I–III ступенів Кириківської селищної ради Великописарівського району Сумської області*)

1932–1933 рр. НА ВЕЛИКОПИСАРІВЩИНІ. МАСШТАБИ ТРАГЕДІЇ

В історії нашої держави є страшна сторінка під назвою Голодомор 1932–1933 рр. За своїми соціально-демографічними наслідками він був найтрагічнішим, а за методами творення найжорстокішим порівняно з голодоморами 1921–1923 рр. та 1946–1947 рр. Архівні документи свідчать, що його було організовано свідомо з метою знищення українського сільського населення. Питання Голодомору 1932–1933 рр. підіймається не лише істориками, а й літературознавцями з огляду на масив творів, присвячених цій проблемі.

Метою нашої розвідки є дослідження Голодомору 1932–1933 рр. на Великописарівщині Сумської області.

Крім архівних документів, події 1932–1933 рр. висвітлено в збірнику «Голодомор на Сумщині 1932–1933 рр.» (1993). Це була перша спроба членів Сумської організації Спілки письменників України розкрити тему Голодомору. Вагомою є праця Л.А. Покидченка «Голодомор 1932–1933 рр. на Сумщині» (2006), яка включає документи з історії, спогади, нарис-огляд. У 2008 році вийшов збірник матеріалів «Голодомор на Сумщині у спогадах очевидців» (упорядник С.В. П'ятаченко), до створення якого ми долучилися.

Зі спогадів земляків та односельців можемо простежити, як змінилося життя українців – до та в період голоду. Зокрема У.Д. Ситник зазначала: «На час голоду сім'я наша була порівняно заможною. Можливо, саме через це місцева влада в особі надзвичайно хвастливого й жорстокого Івана Демченка нас не чіпала. А може, була якась інша причини. Так чи інакше, а могли допомогти односельцям, які пухли з голоду» [1, с. 36]. В.І. Масалітіна згадує: «До колективізації наша велика сім'я жила добре. Мали троє коней, були лошаки, дві корови, багато малої худоби: вівці, кози, свині, не говорю вже про свійську птицю. Господарством керував дід Степан. Він мав трьох дорослих синів, серед яких мій батько Іван Мальцев був старшим. А вже як записалися до колгоспу, тоді і почалися наші біди і голодування. Зразу передали до колгоспу все рухоме і нерухоме майно, крім старої хати. Дядьки із сім'ями пішли у світ шукати кращої долі, а ми з татом залишилися на місці. Ревно працювали в колгоспі й надіялися одержати хліба і до хліба. Шість душ нас працювало. Дід Степан сторожували у бригадному дворі. У полі працювали щоденно мама і тато, Петро і Марія – старші від мене. А я цілоденно воду носила полільникам і косарям.

Прийшла осінь. Що вродило в полі, навіть в комори не засипали, все пішло державі, казали, для робочих. І насіння свого не залишили. Ми, як і всі колгоспники, не одержали ні хліба, ні грошей, хоч трудоднів було до тисячі, і вже восени не доїдали» [1, с. 37–38]. О.А. Садівнича говорила, що «дід у той рік на Закарпаття поїхав по хліб, бо, розказували, що краще там людям жилося» [1, с. 36].

Вражають спогади про вилучення сільськогосподарської продукції. Так, Є.А. Єременко розказувала: «Мій батько був активістом. Приймав участь у вилученні сховів зерна. Одного разу дійшла черга й до Кириківського хутора. Ходили з двору в двір. Зайшли до однієї хати, а в ній восьмеро дітей. [...] Побачили купу людей, давай плакати. А ті не звертають уваги. Нишпорять, вишукують, ще й у дітей запитують, де збіжжя заховане. Коли таки знайшов один прибиту під столом миску із квасолею. Давай її відбирати» [1, с. 37].

Досить частими були випадки канібалізму. У.Д. Ситник згадувала: «Одного разу батько відправив мене до родичів у село Шевченкове, що знаходилося за кілька кілометрів від нашого. Узяла вузлик з харчами й пішла. Відразу, що впало в око – бур'яни навколо садиби тітки Марії. Двері в хату відкриті, навкруги тиша. Почала кликати. З комина донісся жалібний голос племінниці Ганнусі, просила їсти, тітка лежала в ліжку та враз підхопилася. Очі світилися несамовито. На вустах – божевільна посмішка. Вона підвелася, але не

впізнала мене. Єдине, що мовила: “Живе м’ясо прийшло, буде, що їсти”. Це вже до донечки Ганнусі. Не пам’ятаю, як вибігла з хати, домчала додому. Але те й досі стоїть перед очима» [1, с. 36]. М.Н. Бірюкова розповідала: «Мама ходила на роботу в артіль, а ми були дома, заперлися, і мама нам казала: нікому не одкривайте, бо тоді крали дітей і різали, і їли, був страшний голод. [...] ... но я це горе дуже помню, він мені хотів голову різати, а друга жінчина бачила, і начала до нього іти, то він тільки мені врізав пальця, дуже ішла кров» [1, с. 37].

Трагізм подій 1932–1933 рр. найпотужніше вилився в картинах смерті, свідками яких стали жителі Великописарівського району. За словами О.А. Садівничої, у селі Вищевеселе «мертвих збирали мажарою. А іноді кидали й живцем у яму. Мовляв, усе одно вмре. Ховали в одній ямі, там, де зараз могила голодомору» [1, с. 36]. Жорстоким було й покарання за переховування харчів або допомогу іншим. У.Д. Ситник згадувала: «... батько мій закопував у лісі сало та м’ясо, ховав від влади, що вигрїбала все. Ліс був за огородом, тому вночі ходили брати скільки треба. Не доведи Боже, щоб хтось побачив і доніс. Бо розстріляють...» [1, с. 36]. Батько Є.А. Єременко «за оте заступництво (коли відбирали їжу в дітей – *Н. К.*) одержав три роки тюрми» [1, с. 37]. Та й харчувалися здебільшого несвіжим м’ясом. В.І. Масалітіна розповідала: «Піде батько до воловника, а там у баюри викидали дохлих тварин, то він і принесе кусень. Мама обміє кров і гниль, та й зварить» [1, с. 38].

Звичайно, це лише частина спогадів очевидців. Голодомор 1932–1933 рр. – наслідок штучно створених умов існування людини, несумісних із життям, геноцид української нації.

Список використаних джерел

1. Голодомор на Сумщині у спогадах очевидців: зб. матеріалів / упорядкув., передм., приміт. С.В. П’ятаченка. – Суми : МакДен, 2008. – Кн. 2. – 184 с.

Є.А. Коняєв, канд. держ. упр., ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

«ПАЗАРИТИ» Й «НЕРОБИ» В УМОВАХ ТРАГІЧНИХ ПОДІЙ НА ХАРКІВЩИНІ В РОКИ ГОЛОДОМОРУ (ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВИЩЕ ОСВІТЯН У 1932–1933 рр.)

Свідчення про події 1932–1933 рр. на Харківщині, про бездушність, відвертий цинізм, бруталність і зневагу радянського режиму до представників освітньої галузі вказують на антинародність